

Ѓорѓи МАЛКОВСКИ

ЈНУ Институт за национална историја – Скопје

ОРГАНИЗАЦИОНА ПОСТАВЕНОСТ И ДЕЈСТВУВАЊЕТО НА КОНТРАЧЕТНИЦИТЕ ВО ВЕЛЕШКО ВО ВТОРАТА СВЕТСКА ВОЈНА (1942-1944)

Abstract: *As an armed unit, the counter-chetniks served the Bulgarian conqueror quite well. Since they were part of the locals, they were acquainted with the social and political premises operating on the region; knowing the people, their family relations, political beliefs etc. But, at the same time, they also had innate understanding of the terrain which, in turn, made them more mobile and more efficient. The counter-chetniks, together with the police and the army, as their integral part, participated in the conflicts between the partisans and the army units. Permanent movement and maneuvering on the particular area helped them either uncover the hidden partisans or intercept them while handling certain tasks. During their actions, a large number of soldiers and supporters of the National Liberation War were arrested, beaten or killed. After the war, the most of them were executed by shooting.*

Key words: *Counter-chetniks, National Liberation, War (NLW), Veles area, Partisans, Occupation, Armed conflict, Crime.*

*

Формирањето на контрачетите во Македонија се одвивало во мошне специфични воено-политички околности.

Развојот на националноослободителната борба на македонскиот народ против окупаторската власт добивал сè поголеми размери, особено во 1942 и 1943 година. Тоа резултирало со создавање на повеќе вооружени воени единици, создавање на слободни територии и воспоставување, во некои делови, и органи на народната власт. Секако дека тоа не го оставило рамнодушен окупаторот, пред сè бугарскиот, којшто во таква ситуација бил принуден да преземе противмерки за да го оневозможи натамошното дејствување на партизанските воени еди-

ници. Покрај постојните воени и полициски сили, окупаторската власт се ангажирала за формирање и на уште една, дополнителна вооружена сила - контрачетничката. Окупаторската власт сфатила дека за да може сериозно да дејствува против воените партизански единици, мора да има луѓе од месното население коишто добро го познавале теренот и луѓето, односно да има организација формирана од лица коишто живеат во околината на градовите, т.е. во селата, за да може непречено да го контролира движењето на партизанските единици, да ги открива нивните заштитници - јатаци итн.

Првичната идеја за формирање на контрачетите во Македонија потекнува од директорот на битолската област Антон Козаров. Тој, со посебен акт од 22 август 1942 година, упатен до околиците управници во областа, го наредил следново: „Во секој град или општина, околиците управници или претседателите на општините да одберат 15 до 20 млади, здрави и верни луѓе од средината на илинденците, поранешните војводи и четници, резервни офицери и подофицери, Македоноодринци и други, кои ќе бидат живо и здраво национално јадро во општината, од една, и населението од друга страна“. Во наредбата тој го потенцирал и следново: „Во секоја општина да се изберат 3-4 мошне верни луѓе на кои ќе им се довери месното известување. Нивна задача е: лично, или преку на нив доверливи лица, да го следат движењето на вооружените лица, чети, разбојници и други, да ги откриваат јатаците на разбојниците и четите, да следат кои лица избегале во планина или се во илегалност, да следат кои лица изнесуваат муниција и облека во поголемо количество. Затоа во секоја општина да се организира вооружена група од 15 до 20 или повеќе лица. Таа ќе има задача да го штити селото од напади, да ги гони разбојниците...“¹

Оваа првично замислена идеја на битолскиот областен директор своја ефективна завршница во скопската област добила во текот на септември и октомври 1942 година во Велешко. Ова е период на засилени вооружени дејствија на велешкиот партизански одред „Димитар Влахов“, кога ниту полицијата, ниту, пак, војската, не можеле да го сопрат растечкото вооружено востание во Велешко. Поради тоа се барало начин како да се оневозможи дејствувањето на одредот и ширењето на востанието во Велешко. Поаѓајќи од тоа гледиште, претставниците на административната и полициската власт во Скопската област, барале решение како да го сопрат и уништат овој разгорен факел на

¹ Јован Павловски, *Судењето како последен пораз*, Трето издание, (Скопје: НИО „Студентски Збор“, 1986), 193-194; Ванче Стојчев, *Бугарскиот окупаторски систем во Македонија 1941-1944*, (Скопје: НИП „Прличев“, 1996), 121-127.

вооружената борба. По многу дебати, анализи и предлози, најпосле се дошло до една логична одлука за формирање на контрачетите, како најприкладно решение кое можело да одговори на борбените акции на Одредот и, воедно, да доведе до расцеп меѓу народот, што, секако, одело во прилог на власта. Оваа констатација се потврдила и со искажувањето на Асен Богданов,² областен полициски началник на Скопската област, којшто во врска со оваа одлука за формирање на контрачетите го рекол следново: "Создавањето на контрачетите во Македонија имаше за цел борба против нараснатото народноослободително движење од една, а од друга страна и разединување на македонскиот народ, што всушност беше и политиката на бугарската влада".³ Исто така, создавањето на контрачетата, според првичните замисли, требало да го „продолжи векот на окупацијата и да се промени текот на настаните“.⁴

Искажувањето на А. Богданов, во поопстојна анализа, ја потврдува и Димитар Раев.⁵ Според него, остварувањето на планот за создавање на контрачети, односно за формирањена вооружените единици за борба против партизанските одреди во Македонија, започнало во 1942 година. Идејата, пак, за создавање на контрачета, како вооружена формација во услуга на бугарската и на германската воена власт, во таа организациона форма прв, според него, ја презентирал Стефан Симеонов,⁶ началник на скопската обласна полициска управа во Скопје. Имено, според Д. Раев: „Идејата за создавање на контрачета за првпат се зароди во 1942 година во врска со нелегалната дејност во Велешко (борбените дејствија на Велешкиот партизански одред 'Димитар Влахов' Ѓ.М.). Станаа неколку напади на општините, а преземените акции од полицијата и војската не дадоа позитивен резултат. Затоа се побара друг начин. Еден ден обласниот полициски началник Стефан Симеонов посочи една брошура во која пишува како во кралството Југославија до 1941 година е водена борба против т.н. „бугарски бандити“. Брошурата беше издадена по повод некоја годишнина и во неа се фалеше дејноста на Каламатијевиќ (Михаило, Ѓ.М.), Мино Станковиќ и други, кои имале свои контрачети за борба против бандитите уфрлени меѓу

² Асен Богданов (1903-1948), функцијата областен полициски началник на Скопската област ја извршувал од 1943 до 1944 година.

³ Архив на Военоисторискиот институт во Белград (понатаму АВИИ - Белград),Ф. Бугарска, М-10/22-90.

⁴ Истото.

⁵ Димитар Раев (1894-1945) функцијата директор на Скопската област ја извршувал од 1941 до 1944 година.

⁶ Стефан Симеонов (1887-1943) функцијата областен полициски началник ја извршувал од април 1941 до декември 1942 година. Него го заменил Асен Богданов.

двете светски војни од Бугарија во Југославија. Така, Симеонов ја даде идејата за создавање на контрачета во Велешко, составена од месни луѓе. Тоа и мене ми се допадна. Веднаш испратив опширен предлог до министерот за внатрешни работи на Бугарија, Петар Габровски,⁷ и не мина долго време јас добив согласност од него.”⁸

Значи, се работело за мошне „сериозни планови”, како што стои во документацијата, поради што остварувањето на тие планови им било доверено на највисоките претставници на власта во Македонија, се разбира, под непосредно раководење и контрола на Софија. Така, на дело требало да се спроведат познатите методи на нацизмот, кои веќе на големо биле практикувани и во другите окупирани земји, односно, создавање на братоубиствено жариште за да се ослаби отпорот и олеснат воените операции на окупационите сили на Балканот и на Медитеранот.⁹

Добивањето одобрение за формирање контрачети во Македонија ги забрзало подготовките околу тоа каде и од кои луѓе да се формираат тие. Задолжен за спроведување на оваа иницијатива бил Стефан Симеонов, додека негов главен советник и инструктор бил Трајко Чундев.¹⁰ Овој, пак, за војвода на велешката контрачета, која требало да се формира во втората половина на 1942 година, го предложил неговиот стар познатик и соработник Пано Николов Манев¹¹ од с.Ветерско, член на ВМРО од 1920 година, кој заедно со Т. Чундев во 1927 година ја минирале железничката пруга Скопје – Велес кај мостот на реката Пчиња. Истовремено започнале да се прават и списоци на лица кои што биле „погодни за бугарското дело”. По консултацијата со централната полициска управа во Софија обласната полициска управа од Скопје како најсигурни ги предложила луѓето приврзаници на Иван (Ванчо) Михајлов, коишто се наоѓале во Македонија или сè уште биле во Бугарија,

⁷ Петар Габровски (1898-1945) министер за Внатрешни работи и народно здравје во првата и втората влада на Богдан Филев од февруари 1940 до септември 1943 година.

⁸ АВИИ - Белград, Ф. Бугарска, М.10/763; Државен архив на Република Македонија- Скопје (понатаму ДАРМ), Ф. ОЗНА, к.1, исказ на Димитар Раев (документацијата не е нумерирана).

⁹ Ѓорѓи Малковски, *Политичките партии и организации во Македонија во Втората светска војна 1941-1944 година*, (Скопје: Институт за национална историја на Македонија, 2002), 145.

¹⁰ Трајко Чундев (1896-1948) родум од с. Подлес, Велешко, политички емигрант во Бугарија, ванчомихајловист и член на ВМРО врховистичка од 1925 година, учесник во Првото и Второто заседание на АСНОМ.

¹¹ Пане Николов Манев (1894-1945).

односно „... од главната полициска управа во Софија побаравме да се оживее организацијата на терористичката ВМРО“, рекол Д. Раев.

Покрај приврзаниците на Иван Михајлов, во овие контрачети влегувале и луѓе приврзаници на бугарската држава, криминалци и, се разбира, лица карриеристички ориентирани, а желни за материјално збогатување итн. Контрачетниците ги избирале околинските управители, а биле поставувани од дирекцијата на полицијата со наредби. Идеологијата на контрачетите ја развивала Дирекцијата за пропаганда и целиот државен апарат во Бугарија. Во таа смисла особено се истакнувала тезата дека „Бугарија ја ослободила Македонија од српското ропство“, додека „партизаните и комунистите во Македонија се Срби, српски агенти“ и сл. По својата политичко-идеолошка ориентација контрачетите требало да ја имаат и играат улогата на некогашните чети на врховистичката организација на ВМРО.

*

Разорот на вооруженото востание во велешко, што го започнал велешкиот партизански одред „Д. Влахов“, во текот на летото и почетокот на есента 1942 година, добивало драматични размери. Затоа се забрзале поготовките за формирањето на велешката контрачета, од која се очекувало да создаде неворојатен пресврт и да помогне да се сузбие овој раширен пожар на револуционерната борба. Според расположливата архивската документација велешката контрачета, според В. Стојчев, била формирана во почетокот на есента 1942 година,¹² додека, според Галена Куцуловска, таа била формирана во октомври 1942 година.¹³ Но врз основа на еден документ од бугарската полиција од декември 1942 година утврдив дека велешката контрачета е формирана во втората половина на октомври 1942 година. За тоа сведочат „надничните листови на контрачетниците за велешко од октомври и ноември 1942 година“.¹⁴ Тоа се првите пишани материјали каде документирани се евидентирани првите писмени информации за постоењето на контрачетата во Велешко. Најверодостојниот документ со кој утврдивме дека велешката контрачета била формирана и започнала со своите дејствија во велешко во втората половина на октомври 1942 година, бил платниот

¹² Стојчев, *Бугарскиот окупациски систем во Македонија 1941-1944*, 126.

¹³ Галена Куцуловска, „Окупаторскиот апарат во Велес и Велешко во 1942 година“, Велес и Велешко во НОВ 1942 година (Титов Велес: Општински одбор на сојузот на здруженијата на борците од НОВ – Т. Велес, 1969), 146.

¹⁴ ДАРМ-Скопје, Подрачно одделение (ПО) – Велес, ф. Бугарски окупаторски власти во Македонија (БОВМ) – Велес.

список на контрачетниците за месец октомври 1942 година во кој по име и презиме биле запишани првите 23 контрачетници.¹⁵

За тоа дека велешката контрачета била формирана во октомври 1942 година, сведочи и еден од нејзините поистакнати членови и, од јуни 1943 година и водач на истата Пано Николов Манов. Тој во својата изјава пред истражните органи во 1944 година го кажал следново: „Во ноември 1941 година ме назначија за кметски намесник во селата Ветерско, Лугунци и Рудник. Работев...сè до есента 1942 година кога ме викна полицискиот началник во Велес...кој ми кажа дека се појавиле српски чети во Азот кои треба да ги гониме... Оттука отидовме во Скопје, таму ни дадоа оружје и шинели и не вратија назад, на акција...“.¹⁶

Сите контрачетници биле вооружени со една пушка карабин и со 50 куршуми. Покрај тоа биле задолжени со една наметка (пелерина), со една капа, со обувки итн. Според надничниот список на велешката контрачета за октомври и ноември 1942 година, контрачетниците примале дневно по 116 лева, или месечно 3.480 лева. Така тие станале меѓу најплатените лица во бугарската полиција, бидејќи, за споредба, началниците на полицијата, примале месечно по 3.800 лева.¹⁷ Првиот водач на велешката контрачета бил Милан Панов Завков.¹⁸

Бројната состојба на велешката контрачета изнесувала од 17 до 23 лица во 1942 и 1943 година, а во 1944 година нараснала на 44 лица. Врз основа на оригиналниот список со нивните оригинални потписи (некои, бидејќи биле неписмени, се потпишувале со палецот), членови на првата велешка контрачета во октомври 1942 година, биле следниве лица:

Ред.бр.	Име и презиме	Дата на поставув.	Дата на напушт.	Колку ден. одел со четата	Надница за 1 ден	При-мил аванс	Оста-нува да се исплати	Дата на на-пуш.	Пот-пис
1	Лазар Андрев Стојков	24.10. 1942	29.10. 1942	6	116 лв.	Пот-пис	696 лв.		

¹⁵ДАРМ – Скопје, Фонд:(БОВ) – Велес, Списоци на лица во составот на велешката контрачета за 1942-1943-1944 година, Фонд:ОЗНА-УДБА-РСВР-МВР, пописник од 1981, к.20 материјал бр.79.

¹⁶Архив на Министерството за Внатрешни работи на Република Македонија (понатаму АМВРМ) - Скопје, Изјава од сослушувањето дадена пред органите на македонската власт на 31.12.1944 година.

¹⁷ДАРМ – Скопје, Фонд:ОЗНА-УДБА-РСВР-МВР, пописник од 1981, к.20 материјал бр.79-82.

¹⁸Роден во с. Чашка, Велешко, на 5.06.1895 година, а убиен во 1945 година, ДАРМ – Скопје, Фонд: Околиска полициска управа Велес, к.2, док. Список на контрачетниците во велешко од 23.02.1943 година.

2	Димитар Ил. Сребров	24.10. 1942	30.10. 1942	7	116 лв.		1624 лв.		
3	Димитар Ник. Манасев	30.10. 1942	30.10. 1942	1	116 лв.		1624 лв.		
4	Панче Иванов Гулев	30.10. 1942	30.10. 1942	1	116 лв.		3480 лв.		
5	Милан Панов Завков	24.10. 1942	30.10. 1942	7	116 лв.		3480 лв.		
6	Георги Павлов Петров	24.10. 1942	30.10. 1942	7	116 лв.		3480 лв.		
7	Лазар Ил. Андрев	24.10. 1942	30.10. 1942	7	116 лв.		3480 лв.		
8	Илија Ангелов Трајков	24.10. 1942	30.10. 1942	7	116 лв.		3480 лв.		
9	Петар Стојанов Костов	24.10. 1942	30.10. 1942	7	116 лв.		3480 лв.		
10	Никола Панов Тошев	30.10. 1942	30.10. 1942	1	116 лв.		3480 лв.		
11	Кимо Петров Матев	24.10. 1942	30.10. 1942	7	116 лв.		3480 лв.		
12	Темелко Матев Костов	24.10. 1942	30.10. 1942	7	116 лв.		3480 лв.		
13	Петруш Георги- ев Лесов	24.10. 1942	30.10. 1942	7	116 лв.		3480 лв.		
14	Иван Петров Божинов	24.10. 1942	30.10. 1942	7	116 лв.		3480 лв.		
15	Борис Андреев Мирчев	24.10. 1942	30.10. 1942	7	116 лв.		3480 лв.		
16	Петар Димев Давчев	24.10. 1942	30.10. 1942	7	116 лв.		3480 лв.		
17	АпостолХрис- товГеоргиев	29.10. 1942	30.10. 1942	2	116 лв.		3480 лв.		
18	Иван Настов Те- ов	29.10. 1942	30.10. 1942	2	116 лв.		3480 лв.		
19	Владо Стоилков Андрев	29.10. 1942	30.10. 1942	2	116 лв.		3480 лв.		
20	Пане Николов Манев	30.10. 1942	30.10. 1942	1	116 лв.		3480 лв.		
21	Христо Димев Дурчев	30.10. 1942	30.10. 1942	1	116 лв.		3480 лв.		
	Иван Ил. АнДОВ	-	-	-	-		3480 лв.		
	Г. Дим. Чалаков	-	-	-	-		696 лв.		

101 денови 11.716 лв.

Бројната состојба и лицата кои биле во составот на велешката контрачета, со мали дополненија, останал ист и во наредните месеци на 1942 и 1943 година. Така, во списокот кој се однесува за периодот од 01 до 30 декември 1942 година, членови на велешката контрачета биле следниве лица:

Ред.бр.	Име и презиме	Дата на поставув.	Дата на напушт.	Колку ден. одел со четата	Надница за 1 ден	При-мил аванс	Оста-нува да се ис-плати	Дата на на-пушт.	Пот-пис
1	Темелко Андов Мишков	23.12. 1942	30.12. 1942	6	116 лв.		696 лв.		
2	Димитар Ник. Манасев	1.12. 1942	15.12. 1942	14	116 лв.		1624 лв.		
3	Панче Иванов Гулев	1.12. 1942	15.12. 1942	14	116 лв.		1624 лв.		
4	Милан Панов Завков	1.12. 1942	30.12. 1942	30	116 лв.		3480 лв.		
5	Георги Павлов Петров	1.12. 1942	30.12. 1942	30	116 лв.		3480 лв.		
6	Лазар Ил. Андрев	1.12. 1942	30.12. 1942	30	116 лв.		3480 лв.		
7	Илија Ангелов Трајков	1.12. 1942	30.12. 1942	30	116 лв.		3480 лв.		
8	Петар Стојанов Костов	1.12. 1942	30.12. 1942	30	116 лв.		3480 лв.		
9	Никола Панов Тошев	1.12. 1942	30.12. 1942	30	116 лв.		3480 лв.		
10	Кимо Петров Матев	1.12. 1942	30.12. 1942	30	116 лв.		3480 лв.		
11	Темелко Матев Костов	1.12. 1942	30.12. 1942	30	116 лв.		3480 лв.		
12	Петруш Георги-ев Лесов	1.12. 1942	30.12. 1942	30	116 лв.		3480 лв.		
13	Иван Петров Божинов	1.12. 1942	30.12. 1942	30	116 лв.		3480 лв.		
14	Борис Андреев Мирчев	1.12. 1942	30.12. 1942	30	116 лв.		3480 лв.		
15	Петар Димев Давчев	1.12. 1942	30.12. 1942	30	116 лв.		3480 лв.		
16	Апостол Хр. Ге-оргиев	1.12. 1942	30.12. 1942	30	116 лв.		3480 лв.		
17	Иван Настов Те-	1.12.	30.12.	30	116 лв.		3480 лв.		

	ов	1942	1942						
18	Владо Стоилков Андрев	1.12. 1942	30.12. 1942	30	116 лв.		3480 лв.		
19	Пане Николов Манев	1.12. 1942	30.12. 1942	30	116 лв.		3480 лв.		
20	Христо Димев Дурчев	1.12. 1942	30.12. 1942	30	116 лв.		3480 лв.		
21	Иван Ил. Андов	1.12. 1942	30.12. 1942	30	116 лв.		3480 лв.		
	Георги Дим. Чалаков	23.12. 1942	30.12. 1942	6	116 лв.		696 лв.		
	Богдан Андов Нуамов	11.12. 1942	12.12. 1942	1	116 лв.		116 лв.		

580 денови

67.280 лв.

Во текот на јануари 1943 година, бројот на контрачетниците се намалил на 20 лица. Тоа биле:

Ред.бр.	Име и презиме	Дата на поставув.	Дата на напушт.	Колку ден. одел со четата	Над- ница за 1 ден	При- мил аванс	Оста- нува да се ис- плати	Дата на на- пушт.	Пот- пис
1	Темелко Андов Мишков	01.01. 1943	30.01. 1943	30	116 лв.		3480 лв.		
2	Милан Панов Завков	01.01. 1943	30.01. 1943	30	116 лв.		3480 лв.		
3	Георги Павлов Петров	01.01. 1943	15.01. 1943	14	116 лв.		1624 лв.		
4	Лазар Илиев Андрев	01.01. 1943	30.01. 1943	30	116 лв.		3480 лв.		
5	Илија Ангелов Трајков	01.01. 1943	30.01. 1943	30	116 лв.		3480 лв.		
6	Петар Стоилов Костов	01.01. 1943	30.01. 1943	30	116 лв.		3480 лв.		
7	Никола Панов Тошев	01.01. 1943	15.01. 1943	14	116 лв.		1624 лв.		
8	Кимо Петров Матев	01.01. 1943	30.01. 1943	30	116 лв.		3480 лв.		
9	Темелко Матев Костов	01.01. 1943	30.01. 1943	30	116 лв.		3480 лв.		
10	Петруш Георги- ев Лесов	01.01. 1943	30.01. 1943	30	116 лв.		3480 лв.		
11	Иван Петров Божинов	01.01. 1943	30.01. 1943	30	116 лв.		3480 лв.		

12	Борис Андреев Мирчев	01.01. 1943	30.01. 1943	30	116 лв.		3480 лв.		
13	Петар Димев Давчев	01.01. 1943	30.01. 1943	30	116 лв.		3480 лв.		
14	Апостол Хр. Ге- оргиев	01.01. 1943	30.01. 1943	30	116 лв.		3480 лв.		
15	Иван Настов Те- ов	01.01. 1943	30.01. 1943	30	116 лв.		3480 лв.		
16	Владо Стоилков Андрев	01.01. 1943	30.01. 1943	30	116 лв.		3480 лв.		
17	Пане Николов Манев	01.01. 1943	30.01. 1943	30	116 лв.		3480 лв.		
18	Христо Димев Дурчев	01.01. 1943	30.01. 1943	30	116 лв.		3480 лв.		
19	Иван Ил. Андов	01.01. 1943	30.01. 1943	30	116 лв.		3480 лв.		
	Георги Димев Чалаков	01.01. 1943	30.01. 1943	30	116 лв.		3480 лв.		

568 денови

65.888 лв.

И во наредните месеци на зимата на 1943 година, бројната состојба, со мали промени, речиси останала иста. Но, интересно е дека, според документот, кој околинскиот полициски началник од Велес В. Добрев му го испратил на обласниот полициски началник во Скопје на 23.02.1943 година, во четата биле извршени некои мали промени во постоечкиот состав. Во известувањето на В. Добрев се напоменува дека на контрачетниците им била дадена нова зимска облека и други потреби за нивното функционирање. Притоа, се напоменува дека од контрачетата, поради пијанство, недисциплина, насиле врз мирното население и ненавремено јавување, биле отпуштени контрачетниците Иван Петров Божинов и Петар Стојанов Костов.¹⁹

Промени во кадровската и бројната состојба во велешката контрачета имало и во наредните месеци и години. Затоа, тука ќе приложиме уште два спискови кои, по својата важност и историско значење, даваат слика на поставеноста на контрачетата по хиерархија, но и за тоа кога и каде се родени членовите на контрачетата. Во едниот список од 23.02.1943 година (истиот список, со истиот број и лица се однесува и за месец март 1943 година), за прв пат, како водач на контрачетата (во писмена форма), се споменува Милан Панов Завков, а негов заме-

¹⁹ ДАРМ – Скопје, Фонд: Околинска полициска управа Велес, к.2, док. Список на контрачетниците во велешко за 1942 и 1943 година.

ник и секретар бил Панае Николов Манев. Бројот на контрачетниците бил 17 лица, а хиерархиската поставеност изгледала вака:

Ред.бр.	Име и презиме	Дата на поставув.	Дата на напушт.	Колку ден. одел со четата	Надница за 1 ден	При-мил аванс	Оста-нува да се ис-плати		Пот-пис
1	Милан Панов Завков - водач	01.02. 1943	28.02. 1943	28	116 лв.		3248 лв.	4	
2	Панае Николов Манев - секретар	01.02. 1943	28.02. 1943	28	116 лв.		3248 лв.	4	
3	Петар Димов Давчев	01.02. 1943	28.02. 1943	28	116 лв.		3248 лв.	4	
4	Илија Ангелов Трајков	01.02. 1943	28.02. 1943	28	116 лв.		3248 лв.	4	
5	Лазар Илиев Арсев	01.02. 1943	28.02. 1943	28	116 лв.		3248 лв.	4	
6	Христо Димев Бурчев	01.02. 1943	28.02. 1943	28	116 лв.		3248 лв.	4	
7	Темелко Матев Костов	01.02. 1943	28.02. 1943	28	116 лв.		3248 лв.	4	
8	Борис Андреев Мирчев	01.02. 1943	28.02. 1943	28	116 лв.		3248 лв.	4	
9	Кимо Петров Матев	01.02. 1943	28.02. 1943	28	116 лв.		3248 лв.	4	
10	Георги Димев Чолаков	01.02. 1943	28.02. 1943	28	116 лв.		3248 лв.	4	
11	Иван Илиев Андов	01.02. 1943	28.02. 1943	28	116 лв.		3248 лв.	4	
12	Темелко Андов Мишков	01.02. 1943	28.02. 1943	28	116 лв.		3248 лв.	4	
13	Владо Стоилков Андрев	01.02. 1943	28.02. 1943	28	116 лв.		3248 лв.	4	
14	Апостол Христ. Георгиев	01.02. 1943	28.02. 1943	28	116 лв.		3248 лв.	4	
15	Иван Матов Теов	01.02. 1943	28.02. 1943	28	116 лв.		3248 лв.	4	
16	Никола Јанков Гочев	01.02. 1943	28.02. 1943	28	116 лв.		3248 лв.	4	
17	Томе Иванов Петров	01.02. 1943	28.02. 1943	28	116 лв.		3248 лв.	4	

476

55216 лв.

Во друг список, каде се запишани 20 контрачетници, за прв пат имаме комплетни информации за годините и местата каде се родени контрачетниците како и за одредени промени во составот на контрачетата. Врз основа на овој список, во април 1943 година членови на контрачетата биле следниве лица:

Р.б.	Име и презиме	Дата раѓање	Каде е роден
1	Милан Панов Завков	05.06.1895	с. Чашка
2	Пане Николов Манев	25.03.1894	с. Ветерско
3	Петар Димев Давчев	15.10.1909	с. Отиштино
4	Илија Ангелов Трајков	20.07.1891	с. Слп
5	Лазар Илиев Андрев	08.10.1891	с. Слп
6	Христо Димев Дурчев	02.05.1902	с. Ораовец
7	Темелко Матев Костов	17.10.1917	с. Ореше
8	Борис Андрев Мирчев	16.08.1901	с. Бистрица
9	Кимо Петров Матев	16.04.1895	с. Ореше
10	Георги Димев Чолаков	15.03.1880	с. Слп
11	Иван Илиев Андов	13.10.1911	с. Отиштино
12	Темелко Андов Мишков	15.05.1874	с. Бистрица
13	Владо -Стоилков Андрев	15.04.1914	с. Еловец
14	Апостол Христ. Георгиев	10.05.1912	с. Еловец
15	Иван Матов Теов	21.07.1889	с. Голозинци
16	Никола Јанков Гочев	18.05.1882	с. Бистрица
17	Тане Иванов Петров	14.09.1909	с. Ореше
18	Јордан Тодоров Николов	16.11.1915	с. Г. Раковец
19	Ангел Димов Петров	03.12.1919	с. Чашка
20	Атанас Јорд. Иванов	21.01.1891	гр. Велес

Во овој список детално се забележани и задолженијата на контрачетниците со одредени воени помагала. Имено, секој од нив бил задолжен со по една пелерина (за дожд, снег и ветер), по еден брич, по една курка, по една шапка, по еден пар обувки, по една пушка карабин, по 50 куршуми за карабинот и уште со некои мали ситници. Истовремено, водачот на контрачетата М. Завков, бил задолжен со еден автомат (шмајзер) и со 100 куршуми за автоматот.²⁰

Треба да напоменеме дека со наредба на Скопскиот околински полициски началник Асен Богданов, на 1 април 1943 година за контрачетници биле назначени лицата Јордан Тодоров Николов, Ангел Димов Петров и Атанас Јорданов Иванов, додека на 5 април 1943 година за контрачетници во велешката контрачета биле назначени и лицата Данчо Зафиров Јондолски и Ангел Панов Филипов. Со посебна наредба

²⁰ Истото.

на обласниот полициски началник А. Богданов од 24 .06.1943 година, бил разрешен водачот на контрачетата во велешко Милан Зафков поради „отсуство од работата без одобрение и поради пукање во пијана состојба без повод“. Ова барање за смена на водачот на контрачетата, било иницирано од страна на велешкиот околински полициски началник со посебно барање од 15.06.1943 година. Воедно, било наредено на М. Зафков да му се одземе оружјето и облеката со која дотогаш, како водач на контрачетата, бил задолжен. Со наредба на обласниот полициски началник од 26.06.1943 година, за нов водач на велешката контрачета бил именува Пане Николов Манев, дотогашен секретар на четата.

Во текот на ноември 1943 година, бројната состојба на велешката контрачетата нараснала за уште дваесетина нови членови. Тие биле именувани со посебна наредба на обласниот полициски началник од 09.11.1943 година. Новите членови на велешката контрачета биле следниве лица: Петар П. Торопанов, Коце Н. Михајлов, Ангел Хр. Капанданов, Тодор Јор. Алексиев, Петар Јор. Пренцов, Димче А. Стојков, Иван Ј. Банчаров, Борис К. Димов, Љубен Брчков, Темелко Т. Тонев, Петар С. Иштиплиев, Петар П. Пендев, Андо С. Христов, Петар Д. Мечкаров, Тодор Н. Котев, Мирко Л. Божинов, Илија Ц. Манасков, Кирил Војницалиев, Пано Арсов Атанасов, Георги Илиев Манев и Пенчо Ованов Тончов.²¹ Со новоназначените контрачетници, велешката контрачета нараснала на четириесетина лица, кои активно учествувале во сите борбени судрувања со партизанските единици во текот на 1943 и 1944 година.

*

Основната задача на контрачетниците била барање, гонење и затворање или ликвидирање пред сè на припадниците на партизанскиот одред „Димитар Влахов“, а подоцна, и на сите останати припадници и соработници на народноослободителното движење во Велешко. Непосредно по формирањето на контрачетата во велешко, во втората половина на октомври 1942 година, нивната жестокост во разбивањето на Одредот дошла до полн израз. Контрачетниците биле составен дел од пошироката акција на бугарската војска и полиција за разбивање на народноослободителното движење. Имено, со наредба на командантот на Петтата бугарска армија Никола Михов, за ноември 1942 година, во сите поголеми велешки села биле испратени воени единици од по 10 до 30-мина „со задача да ги чуваат селата и да го обезбедат редот до завршувањето на учебната година“. Всушност, ста-

²¹ ДАРМ – Скопје, Фонд: Обласна полициска управа Скопје 1943 година, к. 2.

нувало збор за посадни воени единици со полициски ингеренции, кои во велешките села останале од ноември 1942 до април 1943 година.²²

Истовремено, се изврши и бројно зголемување на полицијата во составот на дотогаш постоечките полициски станици, но, биле формирани и нови. Сите тие биле засилени со привремено прекомандувани полицајци од разни градови на Бугарија во Велес и селата велешки. Освен тоа, од Министерството за внатрешни работи на Бугарија, на Скопската обласна полиција ѝ бил ставен на располагање и еден полициски одред, од кој, дел биле префрлени во Велешко.²³ На тој начин, при вака густо покриен терен со воени и полициски единици, доста активни биле и контрачетниците. Тие, заедно со останатите бугарски вооружени сили, во времето од ноември-декември 1942 и јануари 1943 година, на велешкиот партизански одред му наметнале борби што тој, објективно, не можел да ги издржи и дал голем број жртви. Со помош на контрачетниците, како добри познавачи на теренот, но, и со помош на други лица, на окупаторот му било прилично олеснето да ги следи четите на НОПО и да му наметнува борба.

Почетните акции на контрачетата биле во почетокот на ноември 1942 година. За тоа како започнала нивната дејност, најдобро зборува изјавата на контрачетникот Владо Стоилков Андреев од с. Еловец. Тој, сеќавајќи се за овие настани, го кажал следново: „Се собравме на станица Чашка. Бевме 15 души. Тука беа војводата (водачот на контрачетата м.з.) Милан Завков (р. 1895) од с. Чашка, Пане Манев (р.1894) од с. Ветерско, Лазар Арсов (р.1891) од с. Слп, тројцата бистричани Никола Гочев (р.1882), Темелко Мишков (р.1874) и Јован (за него немаме утврдено презиме и кога е роден), потоа Темелко Костов (р.1917) од с. Ореше, Кимо Матев (р.1895) од с. Ореше, Тане Петров (р.1909) од с. Ореше, Јован и Апостол од с. Голозинци, Петре и Јован од с. Слп, Ѓошо и Илија од Велес (за овие лица не успеавме да најдеме дополнителни податоци) и Панче Гулев од Велес. Од Чашка тргнавме кон с. Јаболчиште каде го фативме Бедцета за да ни каже каде се шумкарите (партизаните н.з.). И покрај тоа што го тепавме, тој не кажа ништо, по што го пуштивме. Од таму се упативме кон с. Нежилово, а потоа во с. Богомила“.²⁴

²² ДАРМ – Скопје, Писмена изјава во ракопис на полковник Љубен Апостолов од 27 ноември 1944 година, Фонд:Бугарски окупаторски власти.

²³ ДАРМ – Скопје, Фонд: НОВ, к. Велес.

²⁴ Архив на Министерството за Внатрешни работи на Република Македонија (понатаму АМВРМ)- Скопје, Изјава од сослушувањето на Владо Стоилков Андреев дадена пред органите на македонската власт на 31.12.1944 година.

Борците на Велешкиот партизански одред „Димитар Влахов“ на 13 ноември 1942 година извршила напад на с. Рлевци, Велешко, при што, дошло до судир со контрачетниците. Поради брзиот и ненадеен напад, контрачетниците биле заробени и доведени на сретсело. Тука, со нив бил воден разговор и им било укажано на нивната предавничка улога кон сопствениот народ. Иако биле јавно укорени, сепак, борците не ги стрелале, туку ги пуштиле со опомена дека, доколку повторно бидат фатени како контрачетниците и слуги на бугарскиот окупатор, ќе бидат стрелани на лице место. Набргу потоа, Одредот, до крајот на 1942 година, извршил акции и во селата Бањица, Рлевци, Витанци, Ново Село, Нежилово, Папрадиште итн. По овие акции, бугарската војска и полиција и нивните слуги контрачетниците, презеле опсежни потери за уништување на Одредот. Борбите биле секојдневни, жестоки и со многу жртви. Контрачетниците на 4 декември го откриле и нападнале партизанскиот логор „Камењевштица“ под Солунска Глава, а била откриена и земјанката со храна со помош на кметот на с. Нежилово. Притоа, имало повеќечасовен судир на борците со контрачетниците во с. Папрадиште. Борците на Одредот, вечерината на 4 декември, се повлекуваа кон логорот кај изворот на реката Бабуна. Но, тука биле откриени и во борбата бил ранет борецот Љубо Зафиров. По долго талкање, тој бил фатен од контрачетниците. Истото се случило и со борците Јован Басаров²⁵ и Ристо Најдовски²⁶. Јован Басаров, повлекувајќи се од борбата, се сокрил во с. Отиштино. Тука бил фатен од контрачетниците, одведен во Скопскиот затвор и обесен без судска пресуда на 21.01.1943 година. Ристо Најдовски Шајката беше откриен и убиен од контрачетниците над с. Папрадиште на 08.12.1942 година.²⁷

Другите борци на Одредот се повлекувале кон логорот „Бегово“, северно од Солунска Глава, за таму да побараат засолниште. Отстапницата ја бранела Невена Георгиева – Дуња,²⁸ млада партизанка од Скопје. Со името на оваа млада партизанка се поврзува и еден од најтешките масакри кои контрачетниците го направиле во овој период. Имено, овој настан експлицитно го опишал контрачетникот Владо Стоилков Андреев, роден на 15.04.1914 година во с. Еловец, Велешко. Тој, за грозоморниот чин на ликвидацијата на младата партизанка го кажал

²⁵ Јован Басаров (1922-1943)

²⁶ Ристо Најдовски – Шајката (1920-1942)

²⁷ Велес и Велешко во Народноослободителната војна 1941-1945, Спомен книга на загиналите борци во НОВ и жртви на фашистичкиот терор од Велес и велешко, Титов Велес, 1985,21-43.

²⁸ Невена Георгиева – Дуња (1925-1942)

следново: „Имам учествувано во повеќе акции по селата. Во с. Нежилово ја фативме и ја убивме Дуња од Скопје, а го ранивме Љубе Зафир. Н. Георгиева Дуња беше убиена од Ристо Дурчев (р. 1902) од с. Ораовец, од Апостол Георгиев (р.1912) во с. Еловец и од Петар Дафчев (р.1909) од с. Отиштино. Главата со секира и ја отсече Тоде од с. Нежилово (за кого не успеавме да најдеме дополнителни податоци н.з.). Потоа, отсечената глава ја зел Панче Гулев од Велес (станал контрачетник на 01.12.1942 година н.з.) и ја набил на дрвен колец. Со отсечената глава, набиена на код, потоа одевме од село до село со цел да го заплашиме месното население да не ги помага партизаните. Љубета го однесовме во Богомила, а потоа во Велес. Што стана понатаму со него, јас не знам“.²⁹

Голема акција велешката контрачета (заедно со бугарската полиција) презела кај Војничка Пештера, во близина на с. Војница, Велешко. По добиените сознанија од страна на селани од с. Крајници, дека во близина на пештерата биле забележани група на партизани, веднаш биле испратени контрачетници и полицајци за нивно апсење или убивање. Борбата започнала во магливото утро на 16 декември 1942 година. Дел од борците успеале да се спасат, но, дел од нив, биле убиени. Таму загинале борците на Велешкиот партизански одред: Анде Кошулчев (1923-1943), Благој Јанушев (1920-1943), Благородна Ивева (1922-1943), Стојан Трајков (1910-1943), Трајче Панов (1921-1943), Миле Милевски (1921-1943) и Нада Бутникошарева (1919-1943), која, иако тешко ранета, брутално била убиена од еден бугарски полицаец.

Борбите со велешката контрачета и бугарската полиција продолжиле со истата жестокост и во текот на јануари 1943 година. Говорејќи за овие настани, контрачетникот В. Стоилков Андреев меѓу другото го кажал и следново: „Трета акција (на 3 јануари 1943 година н.з.) имавме на Лисец планина. Откако им ја најдовме трагата на шумците (партизаните н.з.), заедно со контрачетата од Скопје, тргнавме во потрага по нив. Се распоредивме по планината и, откако ги откривме, започна вооружена престрелка. Но, не успеавме никого да уапсеме. По акцијата отидовме во с. Дејково (с. Дејковец, Општина Зелениково н.з.) каде останавме да преноќиме. По некој ден, моите другари го фатија партизанот Владо Кошулчето (1912-1943) од Велес и на најсверски начин (иако тешко ранет) го убија. Него го убија Илија Трајков (р.1891) и Георги Чолаков (р.1880), и двајцата од с. Слп. После тоа отидовме во с. Ораовдол каде, заедно со бугарските полицајци, имавме судир со пар-

²⁹ АМВРМ - Скопје, Изјава од сослушувањето на Владо Стоилков Андреев дадена пред органите на македонската власт на 31.12.1944 година.

тизаните. Оваа акција ја предводеше околискиот полициски началник од Велес В. Добрев“.³⁰

Трагична била судбината и на партизанката на Одредот Маца Овчарова (1922-1943), која, откако била заробена кај с. Рлевци, од полицијата и контрачетниците била сверски мачена. Потоа, била жива фрлена во отворениот гроб, во кој веќе се наоѓал убиениот командант на Одредот Трајко Бошковски Тарцан. Контрачетниците и бугарските полицијаци како одмазда за нејзиниот непокор да им се предаде и ги каже останатите борци, жива ја закопале пред очите на избезумените и исплашени селани на 7 јануари 1943 година.³¹ Охрабрани од дотогашните успеси, велешката контрачета продолжила со уште пожестоки акции за целосно разбивање на велешкиот партизански одред и нивните помагачи. По добиените сознанија дека во с. Ораовец се криеле илегалци осудени на смрт, контрачетниците (20 на број), во соработка со бугарската полиција, извршиле целосна блокада на селото. Меѓутоа, ниеден од илегалците не бил пронајден. Во оваа блокада биле затворени над 20 селани, од кои поголем број биле интернирани во Бугарија.³²

На 21 мај 1943 година, контрачетата имала повеќечасовен судир со група на илегалци во месноста „Глоко“ над с. Ораов Дол. Во судирот никој не бил заробен ниту, пак, убиен од страна на илегалната група.³³ На 6 август истата година, од страна на контрачетниците, бил убиен и првоборецот и организатор на оруженото востание во Азот, Велешко, учителот Трајче Петкановски. Тој, заедно со своите соборци, бил откриен од контрачетата, при што, прв на удар се нашол Трајче. Контрачетниците него го погодиле со шест куршуми. Во обид да се спаси, Трајче се обидел да го напушти местото, но, после неколку чекори, паднал. Контрачетниците го затекнале како лежи беспомошно со крвава пена на устата. Меѓу нив бил и неговиот чичко Борис, роден брат на татко му Лазе. И кога сите очекуваа да пролее солза над несреќната судбина на неговото дете, тој го зеде нагантот и со неколку истрели во неговото тело му го

³⁰ Исто таму; ДАРМ – Скопје, изјава од сослушување на соработници и службеници на бугарската власт и полиција од 31.12.1944 година, ф. Обласна полициска управа Скопје 1941-1944, к.4.

³¹ ДАРМ – Скопје, Исказ на контрачетникот Милан Зафиров пред истражните органи во јануари 1945 година, к. 11-3/20. Во меѓувреме, и партизаните на Одредот Благој Страчков и и Славе Петковски, заробени кај с. Водоврати од Тиквешката контрачетата, биле брутално убиени во велешката касарна на 14 јануари 1943 година.

³² АВИИ-Белград, микрофилм бр.4, сн.701.

³³ ДАРМ – Скопје, ф. Обласна полициска управа Скопје за 1943 година, к.2, нерегистриран материјал.

прекрати животот, извикувајќи ги зборовите: „Зарем за ова те учеше татко ти“.³⁴

Во врска со убиството на Трајчета, обласниот полициски началник на Скопската област Асен Богданов, издал наредба бр. 1198 од 20 август 1943 година со која пофалува и наградува двајца контрачетниците кои учествувале во убиството на Трајчета. Во наредбата на Обласниот полициски началник во врска со овој случај го пишува следново: „На 6 август оваа година (1943) околинскиот полициски началник во Велес Константин Добрев добил информации дека група илегални комунисти од 1941 година се крие и дејствува во велешка околија. По тој повод тој излегува со контрачетата во околината и наидува на 6 илегалци кој се криеле во близина на некои извори во шумата над с. Ораовдол - кај Велес. Во настаната борба, активно учество земал околинскиот началник (полициски) и двајца контрачетници - Илија Ангелов Трајков и Владо Стоилов Андреев. Последните успеале да го убијат илегалниот и опасен комунист Трајко Лазаров Андреев, кој го барала полицијата.

Искажувам пофалби на горе наведените, кои, високо свесни дека треба да извршат тешка и итна задача, покажале големо пожртвување и херојство за доброто на татковината, и кои успеале, ризикувајќи го својот живот, да излезат на крај со илегалниот и опасен комунистички функционер кој го барала мојата управа.

Оваа моја наредба да се даде на знаење на сите командири и на двајцата контрачетници, на кој да им се запише ова во нивните книшки.“³⁵

Во есента на 1943 година, партизанскиот одред што дејствувал во Прилепско, тргнал за Велешко. Во таа ситуација, Скопскиот областен полициски началник Асен Богданов, формирал една полициска единица во Скопје и ја упатил како помош на Велешкиот околински полициски началник Константин Добрев. Тој, пак, ја дополнил оваа единица со полицајци од Велес и со велешката контрачета предводена од Пана Николов Манев. Тие тргнале над селото Богомила, каде започнала борба со партизаните, кои, после тоа, се повлекле за Прилепско.³⁶

Контрачетата активни борбени дејствија презела и за време на февруарскиот поход во 1944 година. Наредба за борбени акции на полицијата и на контрачетата Асен Богданов добил од генералот Иван Мари-

³⁴ Д-р Ѓорѓи Малковски, *Трајко Андреев – Петкановски („Карев“)*, (живот и дело 1919-1943), Скопје, 2008.,115.

³⁵ ДАРМ - Скопје, Ф. БОВ, Велешка околија, к.1, нерегистриран материјал.

³⁶ АВИИ-Белград, микрофилмувана граѓа, ф.10/22-90.

нов преку телефон, а точниот реон за дејствување на полициските сили и на велешката контрачета тој добил од командантот на велешкиот полк Љубен Апостолов (1895-1945).³⁷

Активностите на велешката контрачета продолжиле и во наредните месеци на 1944 година но со далеку помал интензитет. Зголемениот обем на оружени дејствија на македонските одреди и бригади бил причина дел од контрачетниците, во наредните месеци на 1944 година, да се пасивизираат. Ослободувањето на големи територии на Македонија од страна на единиците на НОВ и ПО на Македонија, придонесе не само велешката контрачета, туку и останатите контрачети во другите делови на Македонија, да се повлечат и да се пасивизираат, за да можат потоа да се спасат од судот на правдата. Но, тоа на најголемиот број на членови на велешката контрачета не им успеало. Поголемиот дел од нив, во текот на ноември – декември 1944 година, биле откриени и уапсени. Во првата половина на 1945 година скоро сите биле стрелани.

Литература:

Извори:

Архив на Воено историскиот институт во Белград
Архив на Министерството за внатрешни работи на Република Македонија
Државен Архив на Република Македонија – Скопје
фонд Бугарски окупаторски власти во Македонија
фонд НОВ
фонд Обласна полициска управа Скопје 1941-1944
фонд ОЗНА-УДБА-РСВР-МВР
фонд Околиска полициска управа – Велес
Државен Архив на Република Македонија – Велес
фонд Бугарски окупаторски власти во Македонија)

Монографии:

Велес и Велешко во Народноослободителната војна 1941-1945, Спомен книга на загинатите борци во НОВ и жртви на фашистичкиот терор од Велес и велешко, Титов Велес, 1985.
„Велешкиот партизански одред во 1942 година“, Велес, Општински одбор на Сојузот на борците од НОАВМ – Велес, 1999.

³⁷ Истото.

- Куцуловска Галена, *„Окупаторскиот апарат во Велес и Велешко во 1942 година“*, Велес и Велешко во НОВ 1942 година, Титов Велес: Општински одбор на сојузот на здруженијата на борците од НОВ – Т. Велес, 1969.
- Малковски Ѓорѓи, *Политичките партии и организации во Македонија во Втората светска војна 1941-1944 година*, Институт за национална историја на Македонија, Скопје 2002.
- Малковски Ѓорѓи, Трајко Андреев – Петкановски („Карев“), (живот и дело 1919-1943), Скопје, 2008.
- Павловски Јован, *Судењето како последен пораз*, Трето издание, НИО „Студентски Збор“, Скопје 1986.
- Стојчев Ванче, *Бугарскиот окупаторски систем во Македонија 1941-1944*, НИП „Прличев“, Скопје 1996.